

PREGUNTES SOBRE THOREAU

Respostes a les preguntes que em van enviar els components (de fet, majoritàriament “les components”) del club de lectura de la Llibreria Muntanya de Llibres (Vic, Osona, 5 de març de 2020), que es reuniren per parlar sobre el *Walden* de Thoreau. Com és obvi, després l'acte va tenir la seva vida pròpia i d'aquestes preguntes que m'havien proposat en vaig aprofitar només algunes parts.

. - Com i quan vas arribar a Thoreau i quins records tens de la primera lectura del *Walden*?

Normalment a Thoreau s'hi arriba des de la literatura o des de l'interès per la història americana. El meu cas va ser una mica diferent. Hi arribo a través d'una via bàsicament filosòfica, diguem-ne “especulativa”. A través del replantejament que em significà trobar-me amb els teòrics de l'ètica ecològica i de l'ètica ambiental cap els anys del canvi de segle. Jo venia de la lectura de tota una sèrie de teòrics de la responsabilitat (Jonas, Ander...s) i d'estudiar temes de responsabilitat davant la tecnologia i en l'ètica empresarial i dels negocis. D'aquí vaig passar al tema de la responsabilitat ecològica i a Thoreau. És un trajecte una mica atípic, certament. Normalment, a Thoreau s'hi arriba des d'un cert epicureisme, des del pacifisme i la desobediència civil... i quan jo era jove era lectura de hippies. L'havia publicat en castellà Star Books, que era l'editorial d'una revista molt contracultural, l'any 76, després de la mort de Franco i el vaig llegir aleshores. Però no m'havia interessat gaire en aquell moment. Suposo que calia madurar-lo. En general, Thoreau té un punt d'escriptor medicinal. Vull dir que ajuda a curar la vida. Suposo que ja molt més adult hi vaig arribar perquè quan saps una mica com funciona la societat tecnològica, necessites tornar a la natura i revaloritzar les dimensions bàsiques de la vida.

. - Com ens hem d'imaginar l'Amèrica contemporània de Thoreau? Posem en context l'escriptor i *Walden o la vida als boscos*.

Sabem moltes coses de la cabana de Walden. Sabem, per exemple, que feia 13 metres quadrats – tres metres per 4,40 i 2,5 d'alt. Sabem que hi havia una taula, un llit, tres cadires i una xemeneia. Però les cases senzilles de Concord eren molt similars: de fusta, fredes, petites. És un món de pioners, de gent molt religiosa i d'ètica del treball. Hi ha molta immigració i gent que de manera intuïtiva practiquen l'ajuda mútua perquè és una pura necessitat de supervivència. Però sobretot és molt primària. Laboriositat i pocs horitzons. Com deia Thoreau: La majoria dels homes viu una vida de calma i desesper. El que ell anomenava les existències mediocres i baixes l'exasperen. Thoreau té una dèria absoluta amb el concepte de “simplicitat”. Com els filòsofs grecs del període hel·lenístic ell reivindica la vida natural com arma de guerra contra la vida cultural.

. - Concord. Com s'acaba convertint aquest poble en l'epicentre de la literatura, el pensament artístic, filosòfic i sociopolític de tot un país? Quins són els pilars del transcendentalisme?

Ja havia estat un centre de la revolució americana i la ciutat estava prop de la universitat de Harvard. Allí es troben tota una sèrie de gent que té un alt nivell cultural i que professen un cristianisme radical, igualitarista. En aquest context apareix el tema de la reverència per la natura, que havia tingut una primera formulació en l'obra d'Emerson. Concord és de fet un microclima cultural i si s'hagués de resumir el transcendentalisme

. - Quina percepció tenien de Thoreau els seus coetanis?

Era el paio estrany que per estadística ha de tenir cada ciutat petita. L'enderiat oficial, radicalot però inofensiu; la mateixa mena de paio que ara mateix hi deu haver a Vic, a Palafrugell o a Amposta, botzinant en algun bar o al casal Tramuntana municipal. Era el lletraferit que no sembla que tingui gaire ganes de treballar. Havia gestionat mal que bé la fàbrica (de llapis) del seu pare i havia fet de mestre a l'escola del seu poble, sense posar-hi gaire ganes. Home de mil

feines, pobre segur. Thoreau treballava d'agrimensor, feia conferències sovint per a un públic femení i publicava en revistes que a Concord ningú no llegia. Res de gaire gros si s'exceptua que als darrers anys de la vida de Thoreau hi havia un cert soroll bèl·lic arreu dels Estats Units i que ell estava militantment implicat en el bàndol de la gent que volia fer la guerra, amb Lincoln i amb John Brown.

. - Com recullen els seus diaris ell se sentia bàsicament escriptor, però pel que deduïm de tot el que va ser la seva vida i obra és una figura inclassificable.

Thoreau va portar un diari al llarg de quasi tota la seva vida. Això té a veure amb la seva idea que l'única vida que paga la pena és una vida reflexionada. De molt jove, en una redacció escolar ja va posar-hi una citació en llatí d'Horaci que venia a dir que tots els qui els agrada escriure estimen els boscos i fugen de les ciutats. Els diaris són el material de les seves dèries filosòfiques. De fet, el seu ideal de vida és lliscar i fondre's amb la vida. Quan va morir, al seu funeral, Emerson va llegir un text de Thoreau que deia "demano que em fonguin. Tot el que podeu demanar als metalls és ser tendres per al foc que els fon". Els Diaris són els materials d'aquesta fosa.

. - Com tracta o ha tractat l'àmbit més acadèmic aquest filòsof? Ha estat suficientment reconegut?

Fa pocs anys fins i tot el cognom de l'autor estava mal escrit en el catàleg d'algunes biblioteques universitàries. No crec que se li hagi dedicat gaire atenció. Quasi ni existia. Quinze anys enrere ni tan sols els interessats per Thoreau en sabíem gaire. Començant per mi, eh? Però és que la universitat catalana és autista. Misèries. Encara hi ha un antiamericanisme molt militant a les universitats hispano-catalanes. I això de l'ecologia es llegeix en una clau molt superficial, de pura politiqueria. L'ecologisme polític és un ecologisme fake i a aquesta gent Thoreau no els interessa. Per sort, cal dir-ho.

. - Walden, ho recull la introducció, és també inclassificable. Això no ha impedit però que s'hagi convertit en un clàssic de la literatura. Quins en són els motius?

Walden és una utopia política, tant com l'expressió d'una trajectòria individual. És una reflexió sobre una "política altra", sobre una manera de viure al món d'una manera autènticament poderosa, amb un poder que no s'exerceix sobre els altres, sinó sobre un mateix, en contacte amb la natura, segons criteris de simplicitat. Això, dit així, potser Thoreau no s'ho hauria ni plantejat. Si voleu, ho podem reelaborar dient que és un text de filosofia escrit sense conceptes filosòfics, on allò que importa, el pensament mateix, està "mostrat", més que "dit".

. - Aspectes fonamentals del pensament de Thoreau.

Simplicitat, autonomia, indiferència a les opinions dels altres, opció pel cos, reivindicació de les coses bones en tant que salvatges i lliures... Jo què sé! Thoreau permet que cadascú se'l faci seu a la seva manera. No hi ha una "ortodòxia" en el seu pensament. Com deia aquell: "és una església on tothom és heretge". Una aportació molt important de Thoreau és la de veure clarament un dels problemes que ha acabat tenint el cristianisme amb la modernitat. Ell prové del rigorisme protestant i evoluciona cap a una gran empatia (si es pot dir així) amb l'hinduisme perquè entén clarament que el món del Gènesi (creixeu, multipliqueu-vos i domineu la terra) ha fet fallida a l'època industrial i que ara del que es tracta és de viure en harmonia amb la terra. Aquesta ha estat una intuïció fonamental i de conseqüències molt significatives.

. - Quin legat ens deixa l'obra de Thoreau i quina vigència té?

Una part de la vigència de Thoreau prové de l'originalitat del seu punt de vista i de la seva reivindicació de la desobediència civil. L'alta part és que neix del Walden i de la reverència per la natura que implica. L'individualisme liberal, no exactament anarquista o llibertari ve d'aquí. M'interessa dir que Thoreau no és anarquista perquè no creu en el poder de cap col·lectivitat i,

sobretot, perquè no li interessa la mateixa idea de col·lectivitat o de poder – que és central en l'anarquisme. Ell desconfiava de qualsevol col·lectiu i hauria dit immediatament que l'anarquisme és una pura contradicció lògica. És contradictori muntar un partit per carregar-se els partits i reivindicar la llibertat individual de manera col·lectiva. A Thoreau li interessava el poder i no ho dissimulava. Potser seria autogestionari, però no anarquista. La idea nord-americana del do it ve de Thoreau, clarament. També la tradició ecologista, exceptuant l'ecologisme polític, i bona part de la literatura americana, començant per tota la generació beat i el moviment hippies.

Moltíssimes gràcies per acompanyar-nos en aquesta trobada a Muntanya de Llibres.